

Μαρσίλιο Φιτσίνο: βιογραφικό σημείωμα

Ο Μαρσίλιο Φιτσίνο (1433-99) είναι ένας από τους εξαιρετικούς εκείνους ανθρώπους που εγείρονται κατά καιρούς για να αγκαλιάσουν με το πνεύμα τους όχι μόνο την κοινωνία τους, αλλά ολόκληρη την ανθρωπότητα, και στρέφουν την προσοχή προς την αθάνατη, θεϊκή δημιουργική Αρχή, στη φύση κάθε ατόμου, που είναι ο Εαυτός όλων. Τα λόγια του απευθύνονται σε συγκεκριμένα πρόσωπα σε μια συγκεκριμένη εποχή, αλλά είναι συγχρόνως τόσο αληθινά και πανανθρώπινα που έχουν επικαιρότητα σε όλες τις εποχές.

Η Πλατωνική Ακαδημία

Η επίδραση του Φιτσίνο άμεσα στην Αναγέννηση της Φλωρεντίας του 15ου αιώνα, και γενικότερα στη δυτική Ευρώπη, ήταν βαθιά, καθοριστική και αναπόσβεστη. Στα 23 του άρχισε να μεταφράζει τον Πλάτωνα, τους Νεοπλατωνιστές και άλλα αρχαία Ελληνικά φιλοσοφικά συγγράμματα. Λίγο αργότερα έγινε δάσκαλος στο σπίτι των Μεδίκων και παρέμεινε φίλος και σύμβουλος του Λορέντζο του Μεγαλόπρεπου για όλη του τη ζωή. Στα 29 του έγινε διευθυντής της Πλατωνικής Ακαδημίας που ίδρυσε ο μεγάλος Κόζιμο Ντε Μέντιτσι. Με την Ακαδημία συνδέθηκαν τα λαμπρότερα πνεύματα της εποχής, ένας γαλαξίας απaráμιλλος στην νεώτερη ιστορία της Ευρώπης: καλλιτέχνες, πολιτικοί, λόγιοι και επιστήμονες όπως οι Μέδικοι, Ντά Βίντσι, Μιχαηλάγγελος, Μποτιτσέλλι, Ραφαήλος, Αλμπέρτι, Πίκο Ντέλα Μιράντολα, Καστιλιόνε, Λαντίνο, Πολιτσιάνο και άλλοι. Ο Φιτσίνο αλληλογραφούσε επίσης με λόγιους, πολιτικούς και κληρικούς όχι μόνο στον χώρο που είναι η σημερινή Ιταλία, αλλά σε όλη την Ευρώπη - από τον βασιλέα Matthias της Ουγγαρίας, που επανειλημμένα σταμάτησε την προέλαση των Οθωμανών, ως τον John Colet, αρχιερέα του Αγίου Παύλου, που εγκαθίδρυσε το σύστημα ιδιωτικής δημοτικής εκπαίδευσης στην Αγγλία. Πράγματι, η έδρα της Πλατωνικής Ακαδημίας του Φιτσίνο στο Careggi, στην πλαγιά του Μοντεβέκκιο, έξω από τη Φλωρεντία, έγινε τόπος προσκυνήματος προτού ακόμα ο Φιτσίνο πεθάνει.

Βιογραφικά Στοιχεία

Ο Μαρσίλιο Φιτσίνο γεννήθηκε στο Figline στην κοιλάδα του Άρνο στις 19 Οκτωβρίου, 1433. Πατέρας του ήταν ο Diotifeci Ficino, γιατρός στην οικογένεια του άρχοντα Κόζιμο Ντε Μέντιτσι. Η μητέρα του, Αλεσσάντρα, ήταν μια διορατική και αξιοσέβαστη γυναίκα που πέθανε σε μεγάλη ηλικία, ένα μόλις έτος πριν τον θάνατο του ίδιου του γιου της. Για τα νεανικά του χρόνια λίγα πράγματα είναι γνωστά είτε από τα δικά του συγγράμματα είτε από τη σύντομη βιογραφία του G. Corsi στον 16ο αιώνα. (Σημ. 1)

Στην πραγματικότητα, η βιογραφία του Φιτσίνο είναι ένα χρονικό από μελέτες και μεταφράσεις. Δεν υπάρχει καμιά ένδειξη ότι ταξίδεψε ποτέ έξω από την επικράτεια της Φλωρεντίας και μόνο δύο σοβαρά γεγονότα είναι αξιομνημόνευτα. Το πρώτο ήταν όταν το 1462 ανέλαβε τη διεύθυνση της Πλατωνικής Ακαδημίας, όταν ο Κόζιμο παραχώρησε για έδρα της μια βίλλα στο Careggi. Το δεύτερο ήταν όταν το 1473, χωρίς να εγκαταλείψει την εποπτεία της Ακαδημίας, φόρεσε το ένδυμα του μοναχού και λίγο αργότερα έγινε ιερέας στον καθεδρικό ναό της Φλωρεντίας.

Από τον G. Corsi, τον βιογράφο του, μαθαίνουμε πως είχε μάλλον κοντό και λεπτό σώμα· τα μαλλιά του ήταν χρυσόξανθα· το πρόσωπό του ήταν ροδαλό και η έκφρασή του γεμάτη

ηπιότητα. Τραύλιζε λίγο όταν μιλούσε και είχε δυσκολία ειδικά στην προφορά του "σ". Η σωματική υγεία του ήταν φτωχή, αλλά βελτιώθηκε μετά τα 45 του. Με συντροφιά ήταν πάντα χαρωπός και ομιλητικός, αλλά όταν ήταν μόνος έπεφτε σε μελαγχολία. Για να αποδιώξει τη μελαγχολία, εργαζόταν ακατάπαυστα στις μελέτες και μεταφράσεις του - πολλές φορές μέχρι το πρωί. Κάποτε ξεσπούσε σε οργή, αλλά το ξέσπασμα περνούσε πολύ σύντομα. Ξεχνούσε εύκολα οποιαδήποτε προσβολή, αλλά ποτέ δεν αμελούσε τα καθήκοντά του.

Στην εικοσαετία μέχρι το 1492 ακολούθησαν πολλές άλλες μεταφράσεις και διάφορα συγγράμματα. Το 1484 άρχισε να μεταφράζει τον Πλωτίνιο και τους άλλους Νεοπλατωνιστές, Πορφύριο και Πρόκλο, τελειώνοντας με τον Ιάμβλιχο το 1497. Στο μεταξύ είχε συμπληρώσει μετάφραση των έργων του Διονυσίου Αρεοπαγίτου το 1492 και το 1489 είχε δημοσιεύσει το ιατρικό και αστρολογικό έργο του Τρία Βιβλία για τη Ζωή . [αρχή]

Εκπαίδευση

Γύρω στα 1452-53, καθώς η Βασιλεύουσα αγκομαχούσε πριν από την τελική Άλωση, ο Μαρσίλιο επιδόθηκε, με την παρότρυνση του Κόζιμο, στη μελέτη των Διαλόγων του Πλάτωνα στις λιγοστές μεταφράσεις που υπήρχαν. Αργότερα, πάλι με την ώθηση του Κόζιμο, έμαθε άριστα Ελληνικά κι ένας από τους δασκάλους του ήταν ο ελληνομαθής Niccolò Tignosi, ο αριστοτελικός καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Φλωρεντίας. Την ίδια εποχή ο Άγιος Αντωνίνος, Αρχιεπίσκοπος και Πρύτανης του Πανεπιστημίου της Φλωρεντίας, που ο Μαρσίλιο σεβόταν, τον συμβούλεψε να μελετά λιγότερο Πλάτωνα και περισσότερο Άγιο Θωμά Ακινάτη, τον κορυφαίο θεολόγο της Δύσης, ο οποίος συγκέρασε την αριστοτελική σκέψη με τον Χριστιανισμό.

Ο Φιτσίνο ήταν, επιπλέον, μουσικός και έπαιζε τη λύρα με μεγάλη δεξιοτεχνία. Τραγουδούσε τους Ορφικούς ύμνους (και άλλους) συνθέτοντας δικές του μελωδίες και αυτοσχεδιάζοντας πάνω στη λύρα του. Ο στόχος του ήταν να διεγείρει το αίσθημα της ευλάβειας, να δίνει πεποίθηση και να φέρνει ηρεμία.

Δεν υπάρχει ένδειξη ότι ο ίδιος ζωγράφιζε, αλλά είχε γνώση των αρχών της τέχνης και απέδιδε μεγάλη σπουδαιότητα στις εικαστικές τέχνες. Ο σκοπός τους, πίστευε, είναι να υπενθυμίσουν στην ψυχή την αληθινή καταγωγή της στον θεϊκό κόσμο, μεταδίδοντας την ποιότητα του κόσμου εκείνου μέσω των καλλιτεχνημάτων. Βρισκόταν σε στενή επαφή με πολλούς καλλιτέχνες (όπως οι αδελφοί Πολλαγιουόλο, Μιχαηλάγγελος και άλλοι) και ο ίδιος καθοδήγησε τον Μποτιτσέλλι στην εκτέλεση του πίνακα Primavera (Άνοιξη).

Παράλληλα με τις άλλες ασχολίες του ο Φιτσίνο ασκούσε και την ιατρική τέχνη, που διδάχτηκε από τον πατέρα του. Οι Μέδικοι και πολλοί άλλοι τον καλούσαν σαν κύριο γιατρό τους. Σύμφωνα με την παράδοση του Ιπποκράτη, ο Φιτσίνο ποτέ δεν έπαιρνε αμοιβή, όπως λέει ο Corsi.

Ο πολυτάλαντος φιλόσοφος είχε γνώση επίσης της Αστρολογίας (ή Αστρονομίας) που βασιζόταν στο Πτολεμαϊκό σύστημα με τη Γη σαν κέντρο του κόσμου. (Σημ. 4) Αλλά για τον Φιτσίνο, "Οι ουρανοί διηγούνται τη δόξα του Θεού ..." όπως λέει ο Ψαλμός 18, και όπως γράφει ο ίδιος: "Τα αόρατα πράγματα του Θεού, δηλαδή οι αγγελικές θεότητες, γίνονται ορατά και κατανοητά μέσω των αστερισμών." (Σημ. 5) Και το 1494 γράφει στον Πολιτσιάνο διευκρινίζοντας: "Αυτό που διδάσκω δεν είναι αστρονομία. Αλλά μάλλον μέσω της αστρονομίας αναζητώ ηθικές αλληγορίες που ανάγουν και οδηγούν στο Θείο." Όπως δείχνει η Επιστολή ΧΧ VI, δεν πιστεύει ότι η ανθρώπινη ευτυχία εξαρτάται από τα άστρα:

μπορεί οι αστερισμοί να κυβερνούν τη μοίρα, αλλά ο άνθρωπος που αφήνεται στην ίδια την Θεία Πρόνοια είναι υπεράνω της μηχανικής μοίρας.

Η αγάπη του για τον Πλάτωνα

Αλλά η αγάπη του για τον Πλάτωνα έμεινε ακλόνητη. Ήδη το 1456 είχε γράψει το πρώτο του έργο Πλατωνικοί Θεσμοί, το οποίο δεν διασώθηκε. Για λίγα χρόνια μετά ασχολήθηκε με διάφορες μελέτες και μέχρι το 1462 παρουσίασε τις πρώτες Λατινικές μεταφράσεις του από τα Ελληνικά, που συμπεριλαμβάνουν τους Ορφικούς Ύμνους και τα Ζωροαστρικά Λόγια. Στον Πλάτωνα επανήλθε με μεγάλο ζήλο το επόμενο έτος 1463, αφού μετάφρασε τα συγγράμματα που αποδίδονται στον Ερμή Τρισμέγιστο, και μέσα σε έξι χρόνια, μέχρι το 1469, κατόρθωσε να μεταδώσει όλα τα έργα του Πλάτωνα στα Λατινικά.

Άμεμπτος χαρακτήρας

Ο Φιτσίνο ήταν κυριολεκτικά άνθρωπος του πνεύματος - με την έννοια ότι το πνεύμα κυβερνούσε τον νου και ο νους το σώμα του. Παρέμενε ανεπηρέαστος και γαλήνιος τόσο σε αντίξοες συνθήκες, όσο και σε ευχάριστες περιστάσεις. Έτσι μπορούσε να μεταδώσει ηρεμία και σθένος σε όποιον βρισκόταν κοντά του και τον άκουγε. (Η εκκλησία ήταν πάντα γεμάτη όταν ο ίδιος κήρυττε από τον άμβωνα).

Η πειθαρχία του μέτρου ήταν απαραίτητη για την πνευματική ζωή. Σε όλη του τη ζωή είχε ελάχιστα υλικά αγαθά, τα απαραίτητα. Ακολουθώντας τον Πυθαγόρα, τηρούσε δίαιτα φυτοφαγίας, και συνιστούσε σε όλους να τρώνε φρέσκιες, αμαγείρευτες τροφές και να σηκώνονται νωρίς το πρωί, μια ώρα τουλάχιστον πριν την ανατολή του ήλιου. Πάντα έτρωγε λιτά, αλλά ήθελε να έχει εκλεκτά κρασιά.

Η ζωή του ήταν υπόδειγμα πειθαρχίας, λιτότητας και εγκράτειας, χωρίς όμως να φθάνει στην στυγνή, φανατισμένη άρνηση κάθε χαράς της ζωής. Από ό,τι είναι γνωστό, δεν είχε κανένα ερωτικό πάθος, αλλά, όπως λέει ο Corsi, σαν τον Σωκράτη βρισκόταν σχεδόν μόνιμα σε έκσταση αγάπης. Σαν τον Σωκράτη, πάλι, συζητούσε περί αγάπης σε κάθε ευκαιρία με φίλους και μαθητές. Το 1468 έγραψε τα σχόλιά του στο Συμπόσιο του Πλάτωνα (για να θεραπευτεί από μια κρίση αρρώστιας και μελαγχολίας) και αυτό το έργο τιτλοφορήθηκε De Amore. Σ' αυτό αναπτύσσει σαν κύριο θέμα την ιδέα ότι η δημιουργία ολόκληρη δημιουργείται, διατρέφεται και διαλύεται πίσω στην Πηγή της, από μια ανάβλυση αγάπης. Όλα του τα έργα, συγγράμματα και επιστολές, ακτινοβολούν με λαμπυρίσματα αγάπης.

Παρότι ο ίδιος πίστευε και ζούσε σε αυστηρή πειθαρχία, εντούτοις κατανοούσε και συγχωρούσε την ανθρώπινη αδυναμία. Γνώριζε ότι μόνο με τη θεία Χάρη θα μπορούσε τελικά ένας άνθρωπος να επιστρέψει στην Πηγή του. Αλλά οι άνθρωποι θα έπρεπε να κάνουν την αναγκαία προσπάθεια για να φτάσουν την κατάσταση ώστε να δεχτούν την Θεία Χάρη. Και σ' αυτό ακριβώς αποσκοπούσε η διδασκαλία του.

Οι βασικές ιδέες

Επιπλέον, παρά την προσήλωσή του στη φιλοσοφία του Πλάτωνα και τη Χριστιανική Θρησκεία, ο νους του ποτέ δεν σκλαβώθηκε στον δογματισμό. Υπάρχουν πολλοί δρόμοι επιστροφής πίσω στην Θεϊκή Πηγή - αν και ο Χριστιανισμός έχει πολλά πλεονεκτήματα. Και γράφει στη Χριστιανική Θρησκεία, που τελείωσε το 1473 όταν έγινε ιερωμένος: "Η Θεία

Πρόνοια δεν επιτρέπει σε κανένα μέρος του κόσμου, σε καμιά εποχή, να μένει ολότελα δίχως θρησκεία, αλλά επιτρέπει να διαφέρουν οι τελετουργίες. Αυτού του είδους η ποικιλία είναι προφανώς έκφραση της Θείας Βούλησης. (...) Ο Θεός προτιμά να λατρεύεται κατά οποιονδήποτε τρόπο, έστω και ακατάλληλα (...) παρά να μη λατρεύεται διόλου εξαιτίας της αλαζονείας." (Σημ. 2)

Η Χριστιανική Θρησκεία είναι, από μια άποψη, η συνέχεια του έργου του Πλατωνική Θεολογία, Περί της Αθανασίας Ψυχών, που εκτείνεται σε 18 τόμους και πήρε σχεδόν πέντε χρόνια να συμπληρωθεί στην περίοδο 1468-72. Σ' αυτό, το κυριότερο έργο του, ο Φιτσίνο όχι μόνο αποδείχνει την αθανασία της ψυχής, αλλά δείχνει επίσης την ενότητα των δύο στοιχείων στη βάση του Δυτικού πολιτισμού, δηλαδή της Ιουδαίο-Χριστιανικής θρησκείας και της Ελληνικής φιλοσοφίας: έτσι πετυχαίνει τον συγκερασμό της Πλατωνικής και Χριστιανικής διδασκαλίας. Στη Χριστιανική Θρησκεία προχωρεί να τονίσει την θεϊκή ιδιότητα της ψυχής και τη δυνατότητα του ανθρώπου να συνειδητοποιήσει πλήρως την ουσιαστική ταυτότητά του με τον Υπέρτατο Κύριο. Γράφει λοιπόν: "Ο Άνθρωπος ας σέβεται τον εαυτό του σαν μια εικόνα του Δημιουργού Θεού. Ας ελπίζει να ανυψωθεί πάλι στον Θεό, μόλις η Θεϊκή Μεγαλειότητα καταδεχτεί να χαμηλώσει σ' αυτόν. Ας αγαπά τον Θεό με όλη του την καρδιά, ώστε να μεταμορφωθεί σ' Εκείνον, ο οποίος με μοναδική αγάπη μεταμορφώθηκε θαυματουργά σε Άνθρωπο." (Σημ. 3)

Η ανάπτυξη του ανθρώπου

Το κύριο ενδιαφέρον του Φιτσίνο παρέμεινε η ανάπτυξη του ανθρώπου στο πλείον ανάστημά του, η ανύψωσή του στο Θείο, στο Όν-αεί (όπως λέει ο Πλάτωνας) που ποτέ δεν αλλάζει. Ξόδεψε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στη μελέτη, μετάφραση και διάδοση του Πλατωνικού έργου, ακριβώς διότι βρήκε το ίδιο ενδιαφέρον για την ανύψωση του ανθρώπου και στον μεγάλο φιλόσοφο. Για τον ίδιο λόγο παρέμεινε έμπρακτα πιστός στη Χριστιανική θρησκεία αναλαμβάνοντας και τα καθήκοντα του ιερέα. Έτσι μπορούσε να πει σε μια επιστολή του στον Bernardo Bembo, Βενετσιάνο πρέσβη στη Φλωρεντία: "Η νόμιμη φιλοσοφία δεν είναι διαφορετική από την αληθινή θρησκεία· και η νόμιμη θρησκεία δεν είναι διαφορετική από την αληθινή φιλοσοφία." (Σημ. 6)

Οι επιστολές

Το πνεύμα αγάπης και κατανόησης, με το οποίο αγκαλιάζει κάθε άτομο και όλη την Ανθρωπότητα, αναδύεται από κάθε επιστολή του. Οι Επιστολές μαζεύτηκαν και τυπώθηκαν στην Βενετία το 1495, τέσσερα χρόνια προτού πεθάνει ο Φιτσίνο. Το τελευταίο έργο του, που έμεινε ασυμπλήρωτο όταν πέθανε το 1499, ήταν σχόλια πάνω στην Επιστολή προς Ρωμαίους του Αποστόλου Παύλου.

Ο τρόπος ζωής και το έργο του Φιτσίνο δείχνουν ότι ο ίδιος ενσάρκωνε εκείνο το ιδανικό της Αναγέννησης, τον uomo universale - τον καθολικό ή οικουμενικό άνθρωπο.

Σημειώσεις:

Σημ. 1. G. Corsi: *Marsilii Ficini Vita* . Αυτή η βιογραφία είναι ένα κεφάλαιο στο *Liber de Civitatis Florentinae Famosis Civibus* του Philippe Villani, έκδοση του G.C. Galletti, Φλωρεντία 1847. Αναδημοσιεύεται στο έργο του R. Marcel - *Marsile Ficin* , Παρίσι 1958 (σ. 680-9). Σ' αυτήν τη σπουδαία μελέτη αναδημοσιεύεται (σ. 694-734) και η βιογραφία *Vita di Marsilio Ficino* από κάποιον Ανώνυμο.

Σημ. 2. σ. 4, Κεφ . I V, m.f. *Opera Omnia* 1959, Turino, Bottega d 'Erasmus.

Σημ. 3. *Opera Omnia* σ. 22-23.

Σημ. 4. Την εποχή του Φιτσίνο δεν υπήρχε διαχωρισμός μεταξύ Αστρονομίας και Αστρολογίας, όπως σήμερα. Το ηλιοκεντρικό σύστημα πρωτοπαρουσιάστηκε στο έργο του Κοπέρνικου *De Revol utionibus...* που δημοσιεύτηκε στη Νυρεμβέργη, 1543, λίγο πριν τον θάνατο του μεγάλου ερευνητή. Ακολούθησαν οι εργασίες των Κέπλερ, ντε Μπράχε, Μπρούνο, Γαλιλέο, Νεύτωνα και άλλων, και η Αστρονομία θεμελιώθηκε ως επιστήμη. Είναι αξιοσημείωτο ότι ο Κοπέρνικος πήγε να μελετήσει στη Μπολόνια το 1496 και, μένοντας στην Ιταλία (Πάντουα και Φερράρα) μέχρι το 1506, γνώρισε από κοντά την αναγεννησιακή δραστηριότητα της Φλωρεντινής Ακαδημίας.

Σημ. 5. *Opera Omnia* σ. 966, και, για τον Πολιτσιάνο, σ. 958.

Σημ. 6. *Epistolae, Liber I*, No 123.